

Reparace a jejich transfer.

Vladimír Müller. (Praha.)*)

Část I., všeobecná. Historie reparací německých, důležitá fakta, výše anuit podle Youngova plánu. Hooverovo moratorium.

Světová válka zvětšila pasivitu obchodních bilancí většiny válčících států v tomto poměru:

Obchodní bilance válčících států v letech 1913—1919:

	Francie v mil. stabil. fr. ¹⁾	V. Britanie mil. lib. št.	U. S. A. mil. dol.
1913	— 7.560	— 134	+ 692
1914	— 7.550	— 170	+ 324
1915	— 39.570	— 368	+ 1.776
1916	— 61.900	— 345	+ 3.901
1917	— 105.210	— 467	+ 3.281
1918	— 79.400	— 784	+ 3.118
1919	— 74.510	— 669	+ 4.018



Anglie, Francie i Německo byly v roce 1913 státy kapitálové, poněvadž jejich příslušníci měli značné pohledávky proti cizině. Pasivita jejich obchodních bilancí byla převyšována příjmy na úrocích a dividendách, takže platební bilance byly aktivní. Válka přinesla pasivitu i platebních bilancí.

K vyrovnání těchto pasivních sald sloužil především export zlata, jehož bylo ze států dohodových vyvezeno v létech 1913—1919 za 406 mil. dol. a z Německa za 575 mil. dol.²⁾

Zbytek kryt byl zápůjčkami států kapitálově silnějších, takže vznikla celá hierarchie dlužníků a věřitelů, kteří jsou dále zase dlužníky. Věřitelem všech stala se Amerika; Anglie dluží Americe jen polovinu svých pohledávek, kdežto dluh Francie převyšuje dvakrát její pohledávky takto vzniklé, jež má vůči Itálii, carskému Rusku a menším státům.

Výtěžek těchto zápůjček známých pode jménem dluhy mezispojenecké nebo válečné sloužil k nákupu munice, avšak forma kontraktů byla přece jen obchodní. Povinnost Německa hraditi způsobené škody, čili reparace, jež mu byly uloženy Versaileskou smlouvou, je dluh čistě válečný.

*) Ze semináře prof. Dr. Mildschuha.

¹⁾ Circulaire du 25. I. 1930 No 2032 de la Direction générale des contributions directes.

²⁾ U. S. A. dovoz zlata 1253 mil. dol. neutrální Evropa 765 mil. dol. Calmette: Recueil atd. str. 56 (v. Literatura).

Škody ty odhadují se na $\frac{1}{4}$ bilionu dol., t. j. čtyřnásobek světového obchodu z r. 1913³⁾, ale každé ocenění zůstává nepřesné. Bylo jasné, že Německo všechny škody nahraditi nemůže, přece však nestanovi Versailleská smlouva nějakou pevnou sumu. z obavy před veřejným míněním ve vítězných státech.⁴⁾

Úkolem tím byla pověřena reparační komise. Rozhodnutí mělo se státi do 1. května 1921. Do té doby stanovena povinnost Německa na 20 miliard zlatých marek (zl. marka = 358.42 mg zlata, v naší měně asi 8 Kč). Větší díl této částky hrazen odstoupením statků, lodí námořních i říčních, válečného materiálu a pohledávek Německa proti cizině a proti vlastním spojencům. Ostatek měl býti placen hotově a věcnými dodávkami.

Tu však se objevily velké potíže, jež byly řešeny celou řadou konferencí. Šlo především o to zajistiti uhlí francouzskému průmyslu. Důležitá je konference ve Spa, jež rozvrhla reparace mezi spojence v tomto poměru:

Francie	52%	
Vel. Britanie	22%	
Italie	10%	6.50% dělí se mezi Řecko,
Belgie	8%	Rumunsko, Jugoslaviu a
Japonsko	0.75%	ostatní státy.
Portugalsko	0.75%	
zbytek	6.50%	
	<hr/>	
	100%	

Zatím stanovila reparační komise celkovou povinnost Německa na 132 miliardy zl. marek, což Německo přijalo. V Londýně byly sjednány anuity na 2 miliardy + 26% hodnoty exportované zboží.

Tento plán počalo Německo prováděti. Ale již zaplacení první miliardy vyvolalo ihned pokles německé měny o 25%. Těžko je rozsouditi, kolik viny nese Německo samo na tomto poklesu. Aby umožnil placení reparací bez ohrožení německé měny, počal prováděti ministr Loucheur rozsáhlý plán věcných dodávek, ale setkal se s odporem jak Anglie, tak i francouzských průmyslníků, kteří se obávali soutěže reparačního zboží. Reparační plnění stává se poklesem marky nemožné a počátkem r. 1923 dochází k okupaci Porurí. Inflation, kterou si německá vláda opatrovala prostředky k financování pasivní resistance, způsobila faktickou »demonetizaci marky«.⁵⁾

Východiskem z této krise evropské politiky reparační byl »plán expertů«, vzniklý z iniciativy americké a anglické, který je přes odpor Ameriky všeobecně nazýván plánem Dawesovým podle původce jeho Američana Dawesa, jenž byl předsedou ko-

³⁾ Dr. Robert Liefmann: Transferierung (Weltwirtschaftszeitung 1925, str. 113, 133, 152, 162).

⁴⁾ Vergé (Documents politiques et sociaux). La bataille des réparations 1919—24.

⁵⁾ Ibl: Německé hospodářství po přijetí Dawesova plánu. (Sb. předn. Národohosp. společnosti 1924—25).

mitétu expertů. Dawesův plán zavedl pořádek do reparačních věcí. Udělil Německu 4leté částečné moratorium a stanovil jeho platební povinnost takto:

v r. 1924/25	platilo Německo	1.000 mil. zl. marek
v r. 1925/26		1.220 » » »
v r. 1926/27		1.200 » » »
v r. 1927/28		1.750 » » »
v r. 1928/29		2.500 » » »

Tuto sumu mělo platiti po všechna další léta. (Grafické znázornění str. 119.) Moratorium pro první rok je skoro úplné, poněvadž z anuity 1.000 milionů bylo 800 mil. marek hrazeno z výtěžku Dawesovy půjčky.

Dawesův rok kryje se s rozpočtovým rokem německým a počíná 1. dubnem. Jak dlouho platy mají potrvát a jaká je jejich kapitalisovaná hodnota, toho Dawesův plán nestanoví. Z toho je patrna jeho provisorní povaha, jež jeví se i v tom, že platy mohou býti zvyšovány podle indexu hospodářské prosperity Německa. Zkušenosti prvních reparačních let ukázaly, jaké obtíže se staví v cestu přenášení velkých platů přes hranice čili jejich transferu. Objevilo se, že nelze posuzovati reparační břemeno se stejného hlediska jako daně, jejichž výtěžek zůstane v zemi a vrátí se výrobě zpět v jiné formě. Naproti tomu platy odváděné cizině ochudí hospodářství národní, což má vliv na jeho budoucí prosperitu. Proto vložena byla do Dawesova plánu klausule, podle níž je Německo sprostěno povinností reparační platy transferovati, t. j. platiti je v cizích měnách, nýbrž stačí, když je uloží v markách u Říšské banky na účet reparačního agenta. To je další provisorium, které bylo jednou z hlavních příčin, proč věřitelé naléhali na definitivní úpravu.⁶⁾

Konsolidační dílo Dawesova plánu spočívá hlavně v tom, že vytvořil ovzduší vzájemné důvěry. Versailleská smlouva zůstala neporušena, ale vsunuje se do ní ustanovení, jež opírá se o paragraf smlouvy samotné a obsahuje rozhodnutí, že reparační komise má jmenovati amerického občana reparačním agentem. V případě, že nedocílí se jednohlasnosti v reparační komisi, je agent jmenován soudcem v Haagu.⁷⁾ Soustředěním agendy v jedné rukou docílilo se úspor a snížena cizí kontrola na minimum. Stabilisace měny docíleno založením Říšské banky, řízené Němci, ale na vládě nezávislé a tím, že rozpočet uveden do rovnováhy. Odpolitování reparací hledělo se dosáhnouti jednak vyklizením Poruří, jednak tím, že celá suma 2.5 miliardy ročně není hrazena jen z rozpočtu. Prameny její jsou tyto:

⁶⁾ L'Europe nouvelle 15 juin 1929 p. 790.

⁷⁾ Čl. I. dod. IV. londýnského protokolu (ujednání mezi dohodovými vládami) praví: (Art. I.) Vlády zastoupené na reparační komisi (C. D. R.) jednajíce podle § 22 dodatku II. k VIII. části Vers. smlouvy (Reparace) změní dodatek II. vsunouce do tohoto dodatku § 2 bis a 16. bis a pozměňující § 17.

Železnice	660 mil. M
Průmysl	300 » »
Dopravní daň	290 » »
Rozpočet	1.250 » »
	2.500 mil. M.

Za částku z rozpočtu ručil výnos daně cukerní, pivní, lihové, tabákové a výnos cel.

Dawesův plán účinkoval do 30. srpna 1929. Obnovil důvěru Ameriky a Anglie v německé hospodářství a s tím i ochotu poskytovat úvěr. Toho bylo německému průmyslu nejvýše třeba, poněvadž za inflace zmizel všechn provozovací kapitál jednak tím, že byl investován bez patřičného zřetele na rentabilitu, ostatek pak se proměnil v nic. Další úvěry sloužily k racionalizaci, jež zlevňuje a zvyšuje výrobu. Podporuje tedy i budoucí export a tím možnost placení reparací. Pak následovaly půjčky samosprávným svazkům, které však již neslouží pouze produktivním účelům, nýbrž k investicím sice obecně prospěšným a životní míru zvyšujícím, které však budoucí platební povinnost Německa neusnadní.⁸⁾

Kontrahování úvěrů, zvláště krátkodobých, nezastavilo se ani po přijetí Youngova plánu a jest hlavní příčinou krise, která si vynutila Hooverovo moratorium.

Následek stabisované měny byla valorisace jmění a důchodů. Při mírné inflaci byly mzdy i úřednické platy značně nižší než před válkou, ale nesrovnávalo se, nýbrž počítalo ze setrvačnosti na marky. Extremní inflace znemožnila toto počítání i nastává zhodnocovací proces, jež státy s inflací pouze mírnou neprodělaly. Akciové společnosti bilancují ve zlatě a kursy stoupají, činže stouply až na 66% předválečné hodnoty, mzdy dosahují 100—110%, úřednické platy 90—100% platů před válkou. Rovněž i ceny stouply⁹⁾ a obchodní politikou německou jsou na této výši udržovány.

Nejistota pouze provisorním vyřešením reparací způsobená posilovala vedle přílivu zápůjček také přirozený sklon Němců k immobilisaci kapitálu a zabraňovala tvoření rezerv pro budoucí plnění. Proto naléhal reparační agent na úpravu definitivní.

Y o u n g ů v p l á n. Jak spojenci, tak i Německo mělo zájem na dohodě. Spojenci žádali prodloužení anuit přes rok 1966, aby jimi mohli krýt dluhy Americe a odstranění podmíněnosti německých platů, jež měly podle dosavadního plánu býti zaraženy, kdyby jejich transfer ohrozil německou měnu. Německo usilovalo o snížení břemene a kladlo i některé politické požadavky (na př. vyklizení Porýní). Podobně jako při Dawesově plánu, svěřeno vypracování i nyní komitétu odborníků tentokráte pod předsednictvím Američana Owena Younga. Úprava tímto komi-

⁸⁾ Dellattre: Liquidation financière de la guerre.

⁹⁾ Ibl: Německé hospodářství po přijetí Dawesova plánu. (Předn. Národohosp. společnosti 1924—25.)

tétem vypracovaná nazývá se oficielně »Nový plán«, avšak proti vůli Ameriky užívá se všeobecně označení »plán Youngův«.

Proti Dawesově plánu znamená nový plán snížení anuit a to zvláště v prvních 10 letech (viz diagram str. 119). Zbytek roku 1929/30 činí anuita 743 mil. marek, v r. 1930/31 1700 mil., pak stoupá průměrně o 24 miliony ročně, až dosahuje skoro 2½ miliardy. V posledních 22 letech, kdy slouží reparace pouze ke krytí dluhů Americe, stoupá anuita od 1600 do 1700 milionů a poslední 3 léta je 900 mil. marek. Průměrná anuita po 37 let je 1988.8 mil. zlatých marek.

Kapitalisovaná hodnota Youngova plánu je při 5½% tato: (excl. náhrada za marky, které zanechala okupační armáda v Belgii:

5 měsíců Dawesova plánu i. IV.—31. VII. 1929	1.240 mil. M.
37 anuit po 1.988,8 mil. (ú. m. 5.5%)	32.886 » »
Služba Dawesovy půjčky	1.021 » »
22 anuit ke krytí mezispojen. dluhu	2.870 » »
	38.017 mil. M.

Přirážky podle indexu prosperity Youngův plán nemá.

Z toho platí železnice po 37 let, stejně jako podle Dawesova plánu 660 mil. zl. M., avšak obligace nahrazeny byly obyčejnou privilegovanou hypotékou, již vybírá Mezinárodní banka. Vše ostatní hrazeno jen z rozpočtu. Došlo se totiž při provádění Dawesova plánu k poznatku, že zavazení průmyslu má stejné účinky jako ostatní daně a je možno přenechat výběrání Německu samotnému. Cizí kontrola byla tedy ještě více omezena, reparační komise byla zrušena a funkce její převzala Mezinárodní banka, na níž je i Německo zúčastněno. Požadavku spojenců, aby placeno bylo bezpodmínečně v cizích devisách, bylo vyhověno jen částečně. Pouze anuita 660 mil. M je neodročitelná a musí být placena vždy, i kdyby to ohrozilo stabilitu německé měny. Tato částka je právě tak vysoká jako příspěvek drah a jest podkladem pro mobilisaci (viz diagram).

Převod druhé části na cizí valuty může Německo suspendovati, ale nejvýše na 2 léta. Část neodročitelná slouží nejvíce k účelům spojenců samých, zvláště k placení vnitřních válečných dluhů, druhá část určena je převážně k placení dluhů mezispojeneckých. Poněvadž pak Anglie nežádá od svých dlužníků více než sama musí platit Americe, jde druhá část anuity k dobru Spojeným státům. Jim dostanou se konečně po mnoha oklikách asi $\frac{2}{3}$ všech reparací (v. diagram). (Číslo určující kapitalisovanou hodnotu pohledávek amerických rozcházejí se značně podle toho, jakou úrokovou míru který výpočet volí). Anglie platí ročně 160 mil. dolarů (t. j. asi 666 mil. marek) a po deseti letech platiti bude 186 mil. dolarů (t. j. asi 775 mil. marek). Hospodářská tato skutečnost však právně utvrzena není a spojenci zůstávají nadále sami dlužníky Ameriky.

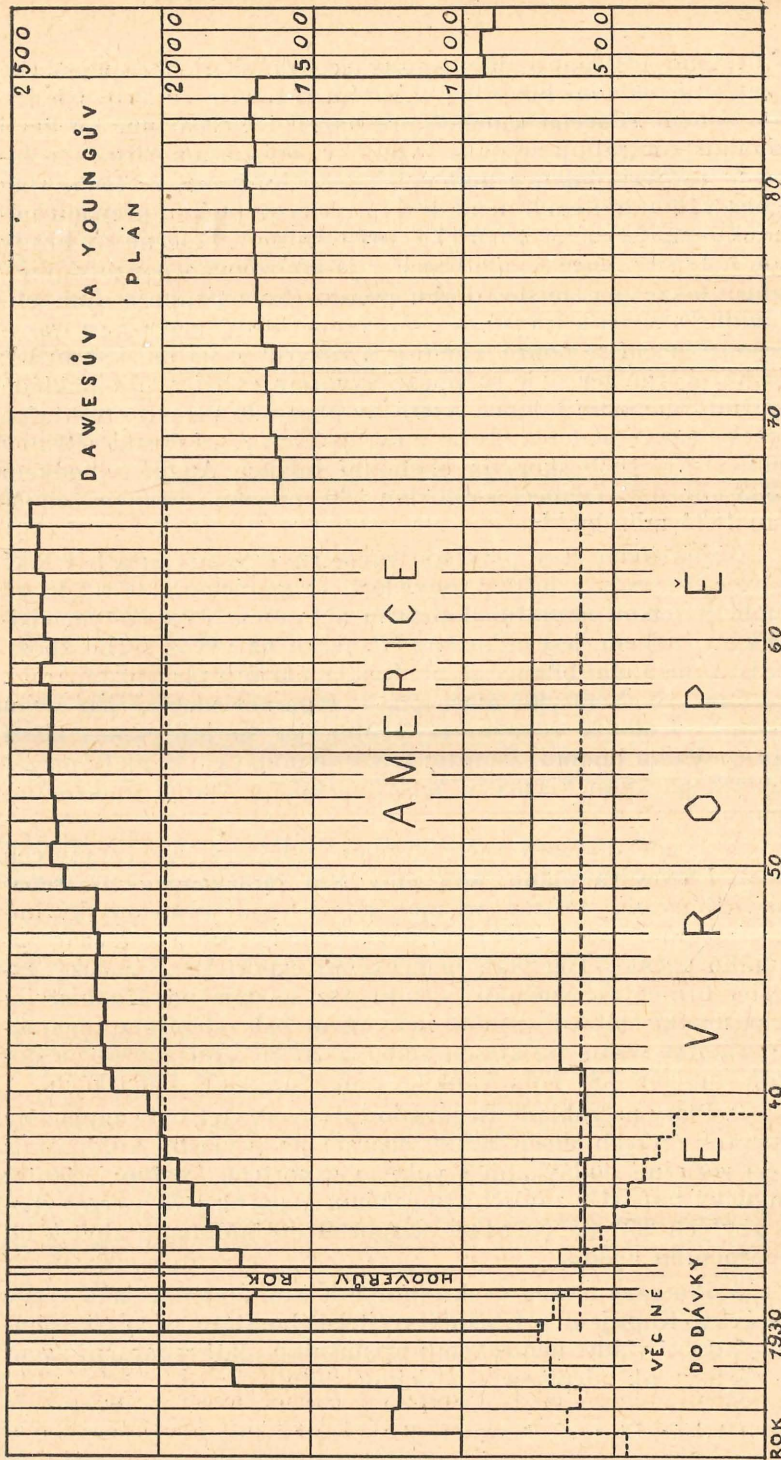
10) L'Europe Nouvelle du 15 juin 1929, str. 790.

Ale jak doba trvání anuit, tak i jejich výše přizpůsobuje se modalitám dluhů mezispojeneckých. Zajímavé je srovnání podmínek moratoria anuit mezispojeneckých a reparačních. Francií povoluje se odročení transferu nejvýše na 3 léta, Německu na 2 léta. Francie může suspendovati platy Americe a Anglii, kdyby Německo neplatilo, kdežto Německo má právo suspendovati platy samotné do 50%, uzná-li Mezinárodní banka za nutné, ještě o více. V tom případě může býti zahájena s Anglií diskuse o válečných dlužích. S Amerikou není pro ten případ nic sjednáno. Poskytuje tedy Youngův plán možnost revise, jež by se týkala nechráněné anuity. Této možnosti se však nedovolává prezident Hoover ve svém prohlášení z 20. června 1931, nýbrž navrhuje moratorium naprosté a to pro reparace německé, reparace východní a válečné dluhy. Youngovu plánu bylo vyhověno tím, že Německo zaplatilo bezpodmínečnou anuitu a ta byla dána ihned k dispozici říšským drahám. Částky té musí být užito k účelům hospodářským. Moratorium týká se proti přání Německa i věcných dodávek vyjma ty, které jsou již v proudu. Anuity Hooverova roku doporučují experti rozvrhnouti na 10 stejných splátek, obsahujících kapitál i úrok, nejvýše 3% počínaje 1./VII. 1933. Těsnou souvislostí reparací s dluhy mezispojeneckými stává se z otázky reparační otázka světová, jak umožnit dlouhodobé bezplatné přenášení hodnot z Evropy do Ameriky.

Část II.: Transfer reparací.

I.

Mezinárodní pohledávky platí se zlatem, nebo devisami věřitelského státu. Zásoba zlata a devis u cedulové banky dlužnického státu se tím zmenšuje. Jde-li o platy velké a trvalé, jest nutno zásobu platebních prostředků stále doplňovati. To znamená: Aby placení dluhů bylo trvale možné, musí být platební bilance dlužnických států v rovnováze. Největší význam ze složek platební bilance má bilance zahraničního obchodu a bilance úroková, jak pro svou velikost, tak i pro statistický podklad. Jest proto důležité srovnati, kolik který stát per saldo na úrocích a dividendách od ciziny dostává po př. kolik cizině platí. Před válkou byla jak Anglie, tak i Francie a Německo věřitelským státem. Toto postavení zachovala si jediné Anglie, při čemž však nutno uvážiti, že mnoho pohledávek má proti svým vlastním koloniím a dominiím; Francie a zvláště Německo klesají v poválečných letech na státy dlužnické. Naproti tomu Amerika, která byla v r. 1913 dlužna Evropě 2 miliardy dol., nejen že dluhu toho se zbavila, nýbrž stává se věřitelkou Evropy a úroky, které jí z pohledávek těch plynou, stoupají co rok. V roce 1923 činily $\frac{1}{4}$ miliardy, stoupají v dalších letech rapidně a činily 514 mil. v r. 1927, takže se za 4 roky zdvojnásobily. K těm-



-----PRŮMĚRNÁ ANUITA PO 37 LET, ----PRŮM. ANUITA NEODROČITELNÁ (V MIL. M.).

to úrokům přistupují dále anuity reparační a mezispojenecké a zatěžují platební bilance v takovém rozměru, že aktiva jejich jsou značně stlačena a někde přecházejí i v pasivum. Ke krytí schodků kontrahují se další výpůjčky, jejichž amortisace a zúročení zatěžuje bilance budoucích let. Je jasné, že tento stav není trvale udržitelný, nemá-li dojít k postupnému převodu národního majetku na americké příslušníky. Válečné náhrady jsou tedy sice placeny, ale transfer je umožňován pouze zápůjčkami, takže na místo dluhu politického nastupuje dluh obchodní. Dochází k transferu nepravému, který není vůbec transferem. Placení se pouze oddaluje a rozvrhuje na další řadu let. Skutečný transfer děje se pouze vývozem zboží a předpokládá aktivum obchodní bilance, které by převýšilo pasivitu ostatních složek bilance platební. Toho u evropských zemí dosud většinou není. V r. 1930 skončila obchodní bilance Anglie schodkem 1.883 mil. dol., Německa aktivem 390 mil. dol., Francie schodkem 1834 mil. dol.⁴¹⁾

Nejnáléhavější je problém transferu v Německu a byl také nejvíce studován zvláště v souvislosti s reparacemi. Na rozdíl od Anglie s velkou námořní dopravou a Francie s rozsáhlým cizineckým ruchem, jest odkázáno Německo na vývoz svého zboží. Aktivní obchodní bilance je předpokladem pro placení reparací. Faktum, že Německo může platiti reparace vlastně jen svým zbožím, vedlo k různým zařízením, jež spojují export zboží s převáděním hodnot. Jsou to: 1. věcné dodávky, 2. platy na základě Reparation Recovery Acts, 3. poukazy marek soukromníkům.

1. Věcné dodávky měly význam zvláště v prvních čtyřech letech Dawesova plánu, kdy jimi bylo zaplacen 47.6% reparací. (Diagram.) Postup při nich je asi tento: Francouzský importér koupí směnku od francouzské vlády, která zní na reparačního agenta. Tou platí německému exportéru. Německý exportér prezentuje směnku agentu (to se děje prostřednictvím Reichsbanky nebo ji diskontuje). Agent pak odepíše z reparačního konta sumu, na kterou směnka zněla. Tím způsobem dostala francouzská vláda franky, agent však platil v markách.

2. Platy na základě Reparation recovery Act byly zaplacen v prvních čtyřech letech 20.4% reparací. Je to vlastně kompromis mezi věcnými dodávkami a volným exportem. Postup je tento: Anglický importér zaplatí německému exportéru 74% ceny zboží, zbylých 26% dá své vládě. Exportér dostane tento zbytek od reparačního agenta.

3. Poukazy marek soukromníkům jsou podobné jako věcné dodávky. Kupuje-li příslušník věřitelského státu něco od Němce, platí své vládě; německému příslušníku platí reparační agent — částky pak odepíše věřitelskému státu.

⁴¹⁾ Nár. Listy 28. I. 1931 podle »Economistu«.

Těmito třemi způsoby zaplacená byla v prvních čtyřech letech Dawesova plánu větší část reparací. Pouze 16.7% placeno bylo hotově.¹²⁾ Mají-li věcné dodávky umožňovati transfer, musí znamenati zvýšení výroby. Německý stát zadá dodávku, čímž vyvolá zaměstnanost průmyslu (na druhé straně však prostředky k zaplacení dodávky vybírá daněmi). Stát věřitelský, nemá-li omeziti svoji výrobu, užije dodávky buď k zvětšení konsumu nebo k zlepšení své obchodní bilance, t. j. k zmenšení importu po př. zvětšení exportu. Na tyto dvě možnosti jsou věřitelské státy odkázány, poněvadž si musí opatřovati zlato k zaplacení dluhů Americe. Tím působí reparační dodávky rušivě na světový trh, poněvadž jsou prodávány i pod výrobní cenou. Odpor proti nim byl zvláště silný v Anglii a na její žádost ustanoveno v Haagu, že musí jich býti užito v zemi, která je přijala. — Předmět věcných dodávek tvořilo s počátku ze 70% uhlí. V té době znamenaly hospodářskou nutnost, poněvadž francouzské doly byly válkou zničeny. Procento uhlí však stále klesalo a naproti tomu rostla položka rozličného zboží. Tím děl se ve formě věcných dodávek normální import, jenž však byl stěžován složitou procedurou. Přijímající stát neměl též dostatečnou volnost ve výběru zboží.

Aby věcné dodávky podporovaly transfer, musí být jejich předmětem zboží, které by za normálních okolností exportováno nebylo. V opačném případě sníží se jimi export a výsledek je jen formální. Další podmínkou jest, že zboží vyrobeno bylo z domácích surovin a výroba jeho nepředpokládá předchozí import. Je-li tomu naopak, počítá se pouze procento práce čistě německé. Se strany Německa namítáno, že věcné dodávky, pokud nahrazují normální export, jsou pro měnu dokonce nebezpečnější než transfer v hotovosti. Transfer v hotovosti odnímá Německu devisy, kdežto věcné dodávky tohoto druhu zabraňují jejich přílivu. V nynější době naopak si Německo cení věcných dodávek, poněvadž jsou předvojem jeho exportu. Všechny tyto důvody způsobily, že v Youngově plánu mají věcné dodávky klesající tendenci (diagram) a po deseti letech přestávají. Proč nebyly odstraněny ihned, toho udávají experti tyto příčiny: 1. Jsou pro některé spojence nutné, 2. přispívají přece k zvětšení produkce a mohou zvýšiti vývozní přebytek, 3. pomáhají, aby tento přebytek nebyl uložen v cizině, čímž zaručena je spojencům priorita. Mimořádné prostředky k podporování transferu byly tedy likvidovány a pouze v případě moratoria Německu může jich být opět použito. Možnost transferu záleží nyní především na aktivní obchodní bilanci Německa.

(Dokončení.)

¹²⁾ Martens: Zur Transferierung der deutschen Reparationsleistungen.